

Słowo wstępne

Powstanie tej książki przypada na moment szczególny. Prawo ochrony środowiska – przez dekady traktowane jako wyspecjalizowana dziedzina sytuowana na styku prawa administracyjnego, publicznego i międzynarodowego – staje się dziś jednym z głównych języków polityki, gospodarki i myślenia o przyszłości. W świecie, w którym zjawiska postrzegane dotąd jako lokalne nabierają wymiaru globalnego, a globalne kryzysy materializują się w decyzjach podejmowanych na poziomie gminy, regionu czy pojedynczej inwestycji, prawo środowiskowe przestaje być domeną wąskiej specjalizacji. Coraz wyraźniej współkształtuje debatę publiczną, przebudowuje instytucje i redefiniuje granice odpowiedzialności państwa, jednostek oraz wspólnot.

W takim właśnie czasie – przyspieszenia i coraz szybszego rozwoju wiedzy naukowej, za którym prawo nie zawsze nadąży – oddajemy w ręce Czytelników książkę jubileuszową dedykowaną Profesor Janinie Ciechanowicz-McLean. Droga naukowa Jubilatki (choć nie jest tu przedmiotem bezpośredniego omówienia) stanowi istotny punkt odniesienia – nie jako zbiór dat czy pełnionych funkcji, lecz określony sposób rozumienia prawa, integrujący różne poziomy i obszary regulacji, wrażliwy na człowieka i zakorzeniony w odpowiedzialności za środowisko pojmowane jako wspólne dobro. Umiejętność łączenia przez Panią Profesor perspektyw międzynarodowych i lokalnych, dogmatycznych i instytucjonalnych, prawniczych i ekonomicznych w znaczącym stopniu wpłynęła na nasz sposób myślenia o strukturze i celach niniejszej publikacji.

Zgodnie z tradycją jubileuszową książka nie ma charakteru monografii tematycznej, lecz stanowi próbę uchwycenia zakresu pola badawczego, które Profesor Janina Ciechanowicz-McLean współtworzyła przez lata. Konstrukcja tomu wynika z dwóch świadomych decyzji redakcyjnych. Po pierwsze, zachowaliśmy autonomię Autorów, pozwalając, by ich głosy wybrzmiały w pełni, nawet jeśli różnią się metodologicznie czy stylistycznie. Dzięki temu odsłaniamy bogactwo kierunków, w których rozwija się współczesna

refleksja nad środowiskiem. Po drugie, publikacja została pomyślana jako mapa problemów i napięć, z jakimi mierzy się dziś prawo środowiska. Zamiast linearnej opowieści proponujemy pejzaż prowadzący Czytelnika przez kluczowe obszary dyskusji – od odpowiedzialności cywilnej, przez wymiar międzynarodowy, po ustrojowe i lokalne mechanizmy reagowania na kryzysy ekologiczne. Taki pluralizm nie jest przypadkowy, ponieważ odzwierciedla zarówno dorobek Jubilatki, jak i stan współczesnej dyscypliny, w której tradycyjne granice między prawem krajowym a europejskim, publicznym a prywatnym oraz teorią a praktyką coraz słabiej wyznaczają rzeczywiste pola sporów.

Szczególną wartość tomu tworzą Autorzy – badacze reprezentujący różne pokolenia uczniów, współpracowników i partnerów naukowych Profesor Ciechanowicz-McLean. Ich różnorodność dowodzi, że wokół Jubilatki ukształtowało się środowisko nie tylko współpracujące, lecz także zdolne do twórczego sporu i wzajemnego zrozumienia, rozwijające własne wątki badawcze, a zarazem trwale związane wspólnym etosem pracy akademickiej. Etos ten wyraża się w staranności metodologicznej, wrażliwości na dobro wspólne oraz w świadomości, że prawo środowiska zawsze funkcjonuje w kontekście społecznym, gospodarczym i instytucjonalnym. Powstaje więc wielość, który nie jest konkurencyjny, a raczej komplementarny – ukazuje, że dyscyplina ta rozwija się sieciowo, poprzez równoległe ścieżki odpowiadające na zróżnicowane potrzeby praktyki i nauki.

Zgromadzone teksty tworzą wielowymiarowy obraz współczesnego prawa środowiska. Autorzy podejmują zagadnienia odpowiedzialności cywilnej w kontekście rosnącego ryzyka ekologicznego, omawiając nowe formy szkody i przesuwające się granice ochrony deliktowej. Rozwijają również wątek praw człowieka, w którym środowisko staje się kategorią horyzontalną, współkształtującą europejskie i międzynarodowe standardy. Wskazują na utrzymującą się fragmentaryczność polskiego prawa ochrony środowiska i potrzebę jego uporządkowania. Ponadto badają wymiar międzynarodowy, w którym współczesne problemy ekologiczne wymagają rewizji klasycznych kategorii suwerenności i współpracy. Opisują rolę samorządu jako pierwszej linii reagowania na skutki kryzysu klimatycznego. Ukazują także przeobrażenia w tradycyjnych obszarach regulacji, takich jak hałas, gospodarka wodna czy odpowiedzialność podmiotów zbiorowych, które zmieniają się pod wpływem nowych technologii, oczekiwań społecznych i standardów unijnych. Analizują wpływ mechanizmów prawa pracy na

funkcjonowanie instytucji odpowiedzialnych za realizację polityk środowiskowych oraz przedstawiają ewolucję ładu korporacyjnego, w którym wartości zrównoważonego rozwoju stają się istotnym elementem oceny działań podmiotów gospodarczych. Podejmują również problematykę krajobrazu jako europejskiego dobra publicznego.

Artykuły zebrane w jubileuszowej monografii odsłaniają rzeczywistą strukturę prawa środowiskowego, które jest dynamiczne, policentryczne i rozwija się w wielu kierunkach, a jednocześnie pozostaje spójne w swoim założeniu, że ochrona środowiska należy dziś do najważniejszych zadań prawa publicznego. Publikacja prezentuje stan tej dyscypliny w 2026 r., ukazując jej ambicje, napięcia i kierunki rozwoju oraz obszary, w których nauka spotyka się z praktyką. Różnorodność ujęć, a zarazem spójność przesłania monografii odzwierciedlają inspirujący wpływ Jubilatki na polską naukę prawa, w której troska o człowieka i środowisko naturalne tworzy wspólny horyzont myślenia.

Otocza nas rzeczywistość gwałtownie przeobrażająca znaczenie prawa środowiskowego – szybciej, niż jesteśmy w stanie ją opisać. Ekstremalne zjawiska pogodowe, dramatyczna utrata bioróżnorodności oraz narastające ryzyka systemowe stawiają prawo w obliczu konieczności redefinicji własnych instrumentów. Działa ono coraz częściej w warunkach zmiennej, trudnej do przewidzenia dynamiki procesów przyrodniczych, wymagając podejmowania decyzji bez pełnej wiedzy. W nowej topografii orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i sądów krajowych wyznacza przełomowy kierunek – prawo do środowiska staje się kategorią realnie egzekwowalną, a państwa i podmioty prywatne zaczynają ponosić odpowiedzialność nie tylko za działania, lecz także za zaniechania. Jednocześnie napięcie między globalnością a lokalnością nadaje ochronie środowiska wymiar transskalarny, zmuszając do myślenia o regulacji w kategoriach wielopoziomowych i współzależnych. W takim pejzażu prawo ochrony środowiska, dziedzina współtworzona przez Jubilatkę z wizją i konsekwencją, staje się swoistym laboratorium solidarności międzypokoleniowej oraz jednym z niewielu normatywnych kompasów wskazujących kierunek działania, zanim pojawią się pełne dane, prognozy i analizy. Tym samym ujawnia ono swoją rolę jako prawo przyszłości kreślone w czasie rzeczywistym.

Choć tom ma charakter jubileuszowy, nie jest bynajmniej hagiograficzny – jego horyzont pozostaje zdecydowanie przyszłościowy. Zawarte

w nim teksty wyrażają szacunek dla Jubilatki, ale przede wszystkim dokumentują sposób myślenia środowiska naukowego o kierunkach rozwoju prawa. To księga wdzięczności, będąca jednocześnie zaproszeniem do refleksji nad odpowiedzialnością, granicami prawa i miejscem człowieka w świecie coraz mniej przewidywalnym. U podstaw tej inicjatywy leży przekonanie, że Profesor Janina Ciechanowicz-McLean nie tylko zgromadziła imponujący dorobek naukowy, lecz także stworzyła wizję nauki łączącą precyzję z wrażliwością, dyscyplinę z otwartością oraz metodologiczną rzetelność z humanistycznym wymiarem ochrony środowiska. Ta monografia wyrasta właśnie z tego ducha.

Oddając w ręce Czytelników niniejszą publikację, mamy nadzieję, że będzie istotnym głosem w debacie o przyszłości prawa środowiskowego – dyscypliny coraz wyraźniej kształtującej nasze myślenie o państwie, wspólnocie i odpowiedzialności za świat, w którym wspólnie żyjemy.

Dziś, gdy Profesor Janina Ciechanowicz-McLean jest nie tylko wybitną specjalistką, lecz także mistrzynią życia akademickiego, wyrażamy wdzięczność za jej obecność – pełną ciepła, erudycji i otwartości – oraz za drogę, którą wskazuje kolejnym pokoleniom uczniów, współpracowników i przyjaciół. Ta księga jest skromnym świadectwem uznania dla Osoby, która w sposób dyskretny, a zarazem głęboki pozostaje dla nas wszystkich ważnym punktem odniesienia.

Gdańsk, 17 listopada 2025 r.

*Maciej Nyka
Justyna Przedańska*

O Jubilatce

Profesor Janina Ciechanowicz-McLean należy do grona osób, które swoją obecnością współtworzą historię środowiska akademickiego. Od niemal półwiecza kształtuje przestrzeń nauki, dydaktyki i wspólnoty Uniwersytetu Gdańskiego – z pasją badaczki, wrażliwością nauczycielki i mądrością przewodniczki. Łączy precyzję uczoney, serdeczność człowieka i naturalny autorytet kierowniczk, która potrafi zarazem inspirować, wymagać i wspierać. Jej praca, oddanie i elegancja myślenia stanowią dla wielu z nas wzór postawy akademickiej i ludzkiej.

Janina Ciechanowicz-McLean urodziła się 17 listopada 1952 r. w Gdańsku, gdzie ukończyła szkołę podstawową i liceum ogólnokształcące (1971). W 1975 r. uzyskała tytuł magistra prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pracę magisterską pt. *Przestępstwa podlegające zasadzie represji wszechświatowej w prawie międzynarodowym publicznym* przygotowała pod kierunkiem prof. dra hab. Janusza Gilasa. Stopień doktora nauk prawnych uzyskała w 1980 r. za rozprawę *Międzynarodowy Fundusz Walutowy jako zagadnienie prawa międzynarodowego publicznego*, napisaną również pod opieką prof. dra hab. Janusza Gilasa, zaś recenzowaną przez prof. dra hab. Jana Głuchowskiego, prof. dra hab. Jana Santorskiego i doc. dra hab. Mariana Łukaszewskiego. W 1990 r. otrzymała stopień doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa międzynarodowego publicznego na podstawie rozprawy *Zasady ustalania odszkodowania w prawie międzynarodowym publicznym* (Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 1989). Recenzentami byli: prof. dr hab. Alfons Klafkowski, prof. dr hab. Janusz Gilas i prof. dr hab. Leonard Łukaszuk. W 2004 r. uzyskała tytuł profesora nauk prawnych; recenzentami postępowania byli: prof. dr hab. Janusz Gilas, prof. dr hab. Wojciech Radecki i prof. dr hab. Genowefa Grabowska.

W latach 1975–2023 Profesor była związana z Uniwersytetem Gdańskim, pełniąc kolejno funkcje asystenta stażysty (1975–1976), asystenta (1976–1978), starszego asystenta (1978–1980) i adiunkta (1980–1987) w Katedrze Finansów

na Wydziale Ekonomiki Produkcji, a następnie adiunkta (1987–1993), profesora nadzwyczajnego (1993–2004) i profesora zwyczajnego (od 2005 r.) w Katedrze Prawa Rolnego i Ochrony Środowiska (od 1993 r. w Katedrze Prawa Gospodarczego Publicznego i Ochrony Środowiska). Równolegle wykładała w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku – filia w Iławie (2001–2006) oraz w Bałtyckiej Wyższej Szkole Humanistycznej w Koszalinie, w której pełniła funkcję rektora (2000–2001).

Profesor Janina Ciechanowicz-McLean odbyła liczne staże naukowe, m.in. w Instytucie Finansów w Płowdiw (Bułgaria, 1980), Wyższej Szkole Ekonomicznej w Budapeszcie (Węgry, 1983), Wyższej Szkole Zawodowej w Härnösand (Szwecja, 1997), Uniwersytecie w Edynburgu (Wielka Brytania, 2006) oraz Uniwersytecie w Bergen (Norwegia, 2011).

W latach 1993–1996 pełniła funkcję prorektora Uniwersytetu Gdańskiego do spraw studenckich. Na Uniwersytecie Gdańskim sprawowała także wiele innych funkcji akademickich i organizacyjnych: prodziekana do spraw studiów zaocznych Wydziału Prawa i Administracji (1990–1993), zastępcy dyrektora Instytutu Finansów i Rachunku Ekonomicznego (1981–1982), kierownika Katedry Prawa Rolnego i Ochrony Środowiska (1992–1994), kierownika Katedry Prawa Gospodarczego Publicznego i Ochrony Środowiska (1994–2016) oraz kierownika Zakładu Prawa Ochrony Środowiska (2009–2019).

Pełniła również funkcje pełnomocnika rektora do spraw kół naukowych (1982–1985) oraz budowy gmachu Wydziału Prawa i Administracji (1996–1999). Zasiadała w Senacie Uniwersytetu Gdańskiego (2008–2012) i w Konwencie Godności Honorowych (2020–2023), była rzecznikiem dyscyplinarnym dla nauczycieli akademickich (2003–2005). Poza Uniwersytetem Gdańskim działała jako członek-założyciel Komisji Prawa Morskiego Polskiej Akademii Nauk (1984–2023) oraz członek Komisji Dyscyplinarnej przy Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego (2007–2010).

Profesor Janina Ciechanowicz-McLean jest specjalistką w zakresie prawa ochrony środowiska – polskiego, unijnego i międzynarodowego. Zainicjowała powstanie gdańskiej szkoły prawa ochrony środowiska i jako jedna z pierwszych w Polsce połączyła perspektywę prawną, gospodarczą i środowiskową w jeden odrębny nurt badawczy – gospodarcze prawo środowiska. Wniosła także istotny wkład w rozwój polskiej nauki międzynarodowego prawa środowiska, stając się jedną z pionierek tego obszaru badawczego w Polsce.

Jest autorką lub współautorką 320 publikacji, w tym 13 monografii, 6 podręczników, 3 komentarzy, 5 prac redakcyjnych, 74 rozdziałów w książkach, 93 artykułów oraz licznych opracowań naukowo-badawczych, opinii i ekspertyz. Wygłosiła blisko 100 referatów w ośrodkach i na konferencjach w kraju i za granicą.

Do jej dorobku należą m.in. książki: *Prawo ochrony środowiska* (1995), *Prawna ochrona środowiska w gminach nadmorskich* (1996), *Międzynarodowe prawo ochrony środowiska* (1999; wyd. 2: 2001), *Ochrona środowiska w działalności gospodarczej* (2003), *Prawo i polityka ochrony środowiska* (2009), *Prawo ochrony i zarządzania środowiskiem* (2015; wyd. 2: 2019), *Prawo ochrony klimatu* (2016) i *Globalne prawo środowiska* (2021).

Wypromowała 20 doktorów nauk prawnych, uczestniczyła w ponad 30 postępowaniach habilitacyjnych i profesorskich. Jest członkiem komitetów redakcyjnych i rad naukowych czasopism, takich jak: „Journal Administrative and Environmental Law Review”, „Journal of International Legal Communication”, „Studia Administracyjne”, „ANIMUS. Prawo Zamówień Publicznych”, „Polish Law Review”, „Studia Prawnoustrojowe”, „Studia Prawnicze KUL”. Należy do Gdańskiego Towarzystwa Naukowego (od 2009 r.) oraz Stowarzyszenia Prawa Międzynarodowego (od 2002 r.).

Profesor Janina Ciechanowicz-McLean została uhonorowana licznymi odznaczeniami, m.in.: Złotym Krzyżem Zasługi (1999), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1995), Medalem Tysiąclecia Miasta Gdańska (1997), Odznaką Honorową za Zasługi w Rozwoju Województwa Koszalińskiego (1998), Medalami „Zasłużony dla Uniwersytetu Gdańskiego” (1996 – brązowy, 2023 – srebrny), Złotą Odznaką ZNP (2004), Medalem 25-lecia Fundacji Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego (2016) oraz Medalem 50-lecia Uniwersytetu Gdańskiego (2021). Otrzymała także Nagrodę „Nauczyciel Roku” im. Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza (2019) oraz Nagrodę Naukową Rektora Uniwersytetu Gdańskiego im. prof. Karola Taylora (2021).

Jako prorektor wprowadziła nowatorski system podziału środków na pomoc materialną dla studentów, zwiększający dostępność kształcenia dla młodzieży z mniej uprzywilejowanych środowisk. Wspierała rozwój samorządności studenckiej, ruchu naukowego oraz aktywności kulturalnej i sportowej.

Profesor Janina Ciechanowicz-McLean jest matką dwojga dorosłych dzieci i babcią czworga wnucząt.

O Jubilatce

Z dniem 1 października 2023 r. przeszła na emeryturę po 48 latach pracy na Uniwersytecie Gdańskim. W Katedrze Prawa Gospodarczego Publicznego i Ochrony Środowiska wciąż ma gabinet, z którego niekiedy korzysta, utrzymując kontakty z zespołem, który sama stworzyła i którym przez lata kierowała.